KERKÜK GÜLDESTESİ

Suphi SAATÇİ

ÖTÜKEN

ÖTÜKEN

/ otukennesriyat

YAYIN NU: 1986
KÜLTÜR SERİSİ: 1022

T.C. KÜLTÜR ve TURİZM BAKANLIĞI
SERTİFİKA NU: 49269

ISBN: 978-625-408-539-0

www.otuken.com.tr | otuken@otuken.com.tr

1. Basım: 1997
2. BASIM

ÖTÜKEN NEŞRİYAT A.Ş.®
İstiklâl Cad. Ankara Han 65/3 • 34433 Beyoğlu-İstanbul
Tel: (0212) 251 03 50

Genel Müdür: Ertuğrul Alpay

Genel Yayın Yönetmeni: Göktürk Ömer Çakır

Son Okuma: Nâzım Terzioğlu

Kapak Tasarımı: Damla Acar

Dizgi-Tertip: Ötüken

Kapak Baskısı: Pelikan Basım

Baskı: Vizyon Basımevi Kâğıtçılık
Matbaacılık ve Yayın Sanayii Ticaret Ltd Şti
Beylikdüzü OSB Mah. Orkide Cad. Nu: 1/Z
Beylikdüzü-İstanbul Tel: (0212) 671 61 51
Sertifika Nu: 52098

İstanbul- 2023

Kitabın bütün yayın hakları Ötüken Neşriyat A.Ş.'ye aittir. Yayınevinden yazılı izin alınmadan, kaynağın açıkça belirtildiği akademik çalışmalar ve tanıtım faaliyetleri haricinde, kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz; hiçbir matbu ve dijital ortamda kopya edilemez, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

SUPHİ SAATÇİ; Kerkük'te doğdu (1946). İlk ve ortaöğrenimini Kerkük'te tamamladı. İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi'nin (bugünki Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi) Yüksek Mimarlık Bölümü'nü bitirdi (1974). Bir süre tarihi çevre ve restorasyon alanında serbest çalıştı. "Kerkük Kenti ve Ev Mimarisi" konulu teziyle doktor (1993), daha sonra doçent oldu (1994) ve daha sonra profesörlüğe yükseldi. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi'nde rektör yardımcılığı yaptı ve emekli oldu (1 Temmuz 2013). Halen Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Mimarlık ve Tasarım Fakültesi'nde öğretim üyesi olan Saatçi, evli ve bir çocuk babasıdır. Mimar Sinan ve Osmanlı mimarisi, şehir ve medeniyet üzerine çalışmalar yaptı. Meslekî konulardan başka, Irak Türkmenlerinin kültür tarihi ve folkloru üzerine çalışmalar yaptı. Bu alanda inceleme, bildiri, araştırma ve makaleler yazdı. Kitap hâlinde yayımlanmış eserleri şunlardır: *Kerkük Çocuk Folkloru* (İstanbul, 1984); *Mimar Sinan* (İstanbul, 1987); *Mimar Sinan ve Tezkiretü'l-Bünyan* (Türkçe ve İngilizce, İstanbul, 1989)*; Irak Muasır Türk Şairleri Antolojisi*, (Ankara, 1991); *Kerkük'ten Derlenen Olay Türküleri* (İstanbul, 1993; 2 Baskı 2019); *Tarihî Gelişim İçinde Irak'ta Türk Varlığı* (İstanbul, 1996), *Kerküklü Mehmet Rasih Öztürkmen* (İstanbul, 2001), *Başlangıcından Günümüze Kadar Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi* (Ankara, 1997), *Tarihten Günümüze Irak Türkmenleri* (İstanbul, 2003), *Kerkük Evleri* (İstanbul, 2003), *Altunköprü* (İstanbul, 2004), *Hasretin Adı Kerkük* (İstanbul, 2004, 4 Baskı 2022); *Bir Osmanlı Mucizesi Mimar Sinan* (İstanbul, 2005; 5 Baskı 2016), *Kerkük'ün Sönmez Ateşi İzzettin Kerkük Armağanı* (İstanbul, 2006), *The Urban Fabric and Traditional Houses of Kirkuk* (İstanbul, 2007), *Kent Dokusu ve Geleneksel Evleriyle Kerkük* (İstanbul, 2007), *Irak Türkmen Boyları Oymakları ve Yerleşme Bölgeleri* (İstanbul, 2009; 2 Baskı, 2014), *Osmaneli ve Geleneksel Evleri* (İstanbul, 2009) (Ortak Yayın), كركوك وهويتها العمرانية (Kerkük ve Hüviyetüha'l-Umraniyye) (İstanbul, 2009; 2 Baskı 2010), القبائل والعشائرالتركمانية في العراق ومناطق سكناهم (Al-Kabail ve'l-Aşairü'l-Türkmaniye fi'l-Irak ve Manatık Süknahüm) (İstanbul, 2010)*, Kerkük'ün Sesi Abdülvahit Küzecioğlu* (İstanbul, 2012; 2 Baskı, 2013), *Evliya Çelebi Kerkük'te* (İstanbul, 2013), *Sinan The Architect (İstanbul*, 2014), المعاري سنان (El-Mimariy Sinan) (İstanbul, 2014), *Başımın Tacı Kerkük* (İstanbul, 2014), الكيان التركماني في العراق (El-Kiyan el-Turkmani fi'l-Irak) (İstanbul, 2014), *İmparatorluğun Mimari Dehası Sinan Atlası/The Atlas of Sinan Architectural Genius of an Empire* (İstanbul, 2015), *Kırklareli ve Geleneksel Evleri* (İstanbul, 2016) (Ortak Yayın), *Darağacında Sallanan Bayraklar* (İstanbul, 2016), *Sinan'ın Ayak İzlerinde Bir Payitahttan Diğerine Yolculuk* (İstanbul, 2017), *Marmara'nın Mimarı Sinan/Sinan The Architect of Marmara* (İstanbul, 2020), *Yurt Özlemi, Abdülhekim Mustafa Rejioğlu, Hayatı ve Eserleri* (İstanbul 2021). *Mimar Sinan Gezi Rotaları* (İstanbul, 2022)

İÇİNDEKİLER

Güldeste Hakkında / 17

SÜLEYMAN NAZİF
Diyar-ı Fuzûlî / 21 • Dicle ve Ben / 22 • Yâr-ı Nâ'im / 24

ZİYA GÖKALP
Çoban ile Bülbül / 26

HAŞİM NAHİD ERBİL
Vatan Şarkısı / 27

HİCRÎ DEDE
Tarihte Kerkük / 31 • Rubâ'î / 33 • Kerkük Kalesi / 33 •
Kerkük Hâtıratı / 33 • Babagurgur / 34

HIDIR LÜTFİ
Kerkük / 36

RAUF GÖRKEM
İlk Defa Bağdat'a Girerken / 38 • İştiyak-ı Ebeveynim / 39 • Sönmeyen Ümid / 39

MEHMED SADIK
Ey Kerkük / 41 • Şehitlere Ağıt / 44 • Telafer / 46

ALİ RIZA ALASLAN
Kerkük Faciasına Ağıt / 48

ÖMER AĞA TERCİLLİ
Hoyratlar / 50

MEHMET RÂSİH ÖZTÜRKMEN
Vatan / 51

CEVAT NECİBOĞLU
Tahassür / 52

REŞİD AKİF HÜRMÜZLÜ
Makberede / 53 • Kerkük / 54 • Erbil'e İtab / 55

ESAD NAİB
Bahar / 57 • Güz / 58 • Dicle / 59

AHMET HAMDİ TANPINAR
Musul Akşamları / 60

HALİDE NUSRAT ZORLUTUNA
Kerkük'e Gazel / 62 • Vazgeçmem Kerkük Senden / 63 • Masal Şehir / 63

SAİD BESİM DEMİRCİ
Kerkük Kalesi / 64 • Hoyrat / 65

ARİF NİHAT ASYA
Kerkük / 66 • Horyatlar / 68 • Kerküklüler / 68 • Babagürgür / 69 • Horyatlar / 69 • Kardaşlık Dergisi'ne Doğum Yıldönümü Hediyesidir (1961) / 69 • Ankara Türkocağı'nda Necmeddin Esin Gecesi (Hicrî 1389) / 70

CELÂL RIZA EFENDİ
Kerkük / 71

NAZIM REFİK KOÇAK
Yurdumun Derdi / 74 • Kerkük / 75

TEVFİK CELAL ORHAN
Kerkük Şehri / 77

BEHÇET KEMAL ÇAĞLAR
Kerkük'ün Hoyrat Bahçesinden / 80

MUSTAFA GÖKKAYA
Ey Yaralı Kerkük / 81 • Kerkük Marşı / 82 • Yaşına Kaşına / 83 • Şehitler Kervanı / 85

RESUL RIZA
Yaralı Kerkük'ün Bugünkü Hoyrat ve Manileri / 89

ŞEVKET KUTKAN
Çabuk Dön Atatürk / 93

NECMETTİN ESİN
Selâm Kerkük / 100 • Kerküklü / 101 • Kerkük'ün / 102 • Kerkük Kızları / 103

MEHMET ERBİL
Oraya Gidersem / 104

ŞÜKRÜ ELÇİN
Üç Hilâl / 106 • Bağdad Türküsü / 106

SIDDIK BENDE GAFUR
Horyatlar / 108

İHSAN DOĞRAMACI
Erbil Hasreti / 109

REŞİT ALİ DAKUKLU
Dilek / 110 • Anarız Kerkük / 111 • Biz Irak Türkmeniyiz / 112

FAHRİ ERSAVAŞ
Türkmeneli / 113 • Kerkük / 114 • Perişan / 115 • Kendini Yakan Kerküklü Türkmen Kızı Zehra'ya Ağıt / 116 • Kerküklü Türkler'in Dramı / 120

İZZETTİN ABDİ BEYATLI
Işık / 124 • Bayram Akşamında Şehitlere Sesleniş / 125

OSMAN MAZLUM
Canım Kerkük / 128 • Horyatlar / 130

CERCİS ALİ BAHÇECİ
Maniler / 131

REFET KÖRÜKLÜ
Kerküklüm / 132 • Kerkük Musul El Ediyor Gel Diye / 133
Horyatlar / 134

NERİMAN NEFTÇİ
Kerkük'te Bulduklarım / 136

ADNAN NACİ HÜRMÜZLÜ
Güzel Kerkük'üme / 137

BAHTİYAR VAHABZADE
Babagurgur / 138

FARUK KADRİ TİMURTAŞ
Türk İllerine Hasret'ten / 140

ALİ MARUFOĞLU
Kerkük Destanı / 141

İSMAİL SERTTÜRKMEN
And Olsun / 143

ÖMER ÖZTÜRKMEN
Kerkük / 144 • Baba Gurgur / 145 • Altunköprü / 145 • Tepe / 146 • Anne / 146 •
Kale / 147 • Kızıma / 147 • Akşam / 148 • Küçükzab / 149

MEHMET İZZET HATTAT
Vatan Şarkısı / 150 • Babagurgur / 151 • Erbil Şehrine Hitap / 153 • Maniler / 154

NİYAZİ YILDIRIM GENÇOSMANOĞLU
Kerkük Destanı / 155 • Denemeleri'nden / 155 •
Hoyrat-Horyat / 156 • Hikâyet / 157 • Şikâyet / 160 • Sitem / 162

ALİ TEBRİZÎ
Bu Ne Sesdir / 164

FELEKOĞLU
Atam Ülkesi Vatanım / 166 • Telafer Kal'ası / 167 • Manilerinden Seçmeler / 168

BAHATTİN (SALİHİ) AKASYA
Erbil / 169

YAVUZ TÜRKCAN
Kerkük / 170

OSMAN NUMAN BARANUS
Tuzhurmatu / 171

AYHAN İNAL
Kerkük Üstüne / 172 • Kerkük Katliâmı / 173

MUSTAFA KAYABEK
Orda Bir Kuş Var Uzakta / 176 • Göktanrım / 177 • Işık Gönder / 177 •
Kerkük Ağrısı / 179 • Dağıt Bu Hasreti Rüyalarımdan / 180

ABDURRAHİM KARAKOÇ
Yemin / 182

A.NECMETTİN ÇANGA
Kerkük'e Selam / 185

ATA BEZİRGÂN
Çocukluk Günleri / 186 • Telafer'den Gelen Ses / 187 • Türkmen Kızı / 188

EKREM TUZLU
Horyatlar / 189

NEFİ DEMİRCİ
O Zamanki Kerkük / 190

SEDAT ERBİL
İki Eski Ana / 192

YILMAZ FAZIL TAHİR
Çaresizlik / 194 • Sonsuza Dek / 194 • Izdırap / 195 • Dörtlükler / 196

FIRAT KIZILTUĞ
Kerkük Şikesteleri -I- / 197 • Kerkük Şikesteleri-II- / 198 •
Kerkük Şikesteleri-III- / 199 • Kerkük Şikesteleri-IV- / 199 • Kerkük Şikesteleri-V- / 201

YAVUZ BÜLENT BÂKİLER
Kerkük Ağıtı / 202 • Erbil Ağıtı / 203 • Bizim Türkümüz / 205

KAHTAN HÜRMÜZLÜ
O Akşam / 207

NİHAT AKKOYUNLU
Canım Kerkük / 208

MELDA ÖZATA
Musul / 211

AYDİL EROL
"Kerkük'e Düştü Yolum" / 212 • Horyatlar / 213

REMZİ HÜNKÂR
Mene Candan Daha Yakın / 215

NESRİN ERBİL
Özleyiş / 216 • Yaralı Kuş / 216 • İki Şehir / 218 • Yanan Şehir / 218 • Dilek / 219 •
İzinde / 220 • Kerkük Şehitlerine / 221 • Şehitleri Anarken / 222 • Gitme / 223

ABBAS ABDULLA
Daşköprü'ye Ağıt / 225

ZÜHTÜ HACI İBRAHİM
Horyatlar / 227

EKREM SABİR KERKÜKLÜ
Kerkük / 228

SALAH NEVRES
Kerkük Deyişi / 229 • Babagurgur / 230 • Buyaka'dan Oyaka'ya / 232 • Aksu / 236 • Dirim Tomurcuğu / 237 • Danyal Peygamber Camii / 238 • Ben Ben Değilim / 239 • Türkmen Marşı / 239 • Türkmen Şarkısı / 240 • Susuz Kerkük / 240

ALİ AKBAŞ
Kerkük Üstüne Dörtlükler / 242 • Bir Türkmene Ağıt / 243

TALAT SÖNMEZ
Kerkük'e / 244

TURGUT GÜNAY
Baht Otağı / 245

MUHSİN İLYAS SUBAŞI
Kerkük Petrole Dökülen Gözyaşı / 246

DİLAVER CEBECİ
Söz / 247

KEMAL DAKUKLU
Altun Yeri / 248

FUAT ŞEYH MUSTAFA

HASAN KEVSER
Anamın Dilinden Ninniler / 255

FARUK
HÜSAMETTİN BEYATLI
Horyatlar / 257

AYDIN BEZİRGÂN
Horyatlar / 259

HACI VERDİ KANKILIÇ
Kerkük Hoyratları / 260 • Kerkük ve Ben / 261

SELAHATTİN AVNİ BAYRAKTAR
Tuzhurmatu / 262

ZENNUN TAHA KÖPRÜLÜ
Altunköprü / 263

MEMDUH ŞENOL
Kerkük'e Hoyrat Yaktım / 264 • Hoyrat Yahut Feryat / 265 • Kerkük Diyeşeti / 267

BEHÇET GAMGİN
Kerkük / 268

REMZİYE HABİB MAYAS
Kerkük / 269 • Horyatlar / 270

ŞEKİBE VANDAVÎ
Dörtlükler / 271

YAŞAR BİLAL DEDE
Horyatlar / 272

HAYDAR REŞİT KASAPOĞLU
Horyatlar / 273

MUZAFFER ARSLAN
Tutsak Şehir / 274 • Neden Ağlar Kerkük'üm / 277

MEVLÜT ULUĞTEKİN YILMAZ
Kerkük Güzeli / 278

MUSTAFA MİYASOĞLU
Puslu Günler / 279

SUPHİ SAATÇİ
Başımın Tacı Kerkük / 280 • Bayram Sızısı / 281 •
Boynu Bükük Türkmen'em / 282 • Koçaklama / 283

AHMET KUŞÇUOĞLU
Kerkük / 285

BAHATTİN AKKOYONLU
Dedem Yurdu / 286

FUAT FAİK BEZİRGÂN
Erbil'den Kerkük'e Selam / 289

BEKİR OĞUZBAŞARAN
Kerkük Üstüne / 290 • Hoyratlar / 290

EKREM PAMUKÇU
Kerkük Diye / 293

AYDIN KERKÜK
Kerkük'ün Hasası / 294 • Ben Türkmenim / 295 • Ne Zaman / 296

NUSRET MERDAN
Kerkük.. Kerkük / 297 • Aç Göğsünü Yağmura Kerkük / 297 •
Kerkük Benim Kimliğim / 299 • Sürgün Şarkısı / 300

HİDAYET KEMAL BAYATLI
Kifri'ye Sesleniş / 301

ÇOBAN HIDIR HAYDAR
Yurd Özlemi / 302

R. MİTHAT YILMAZ
Elazığ'dan Bir Horyat / 303

NURETTİN MERDAN ERBİLLİ
Horyatlar / 304

OZAN ARİF
Yetiş İmdadıma / 305

GÜNERKAN AYDOĞMUŞ
Sınırdan Öte Kerkük / 307

İCLÂL AKKAPLAN
Hoyrat / 308

RÜŞTÜ REŞAT MUHTAR SALİHİ
Kerkük'üm / 309

KADRİYE ZİYAİ
Gurgur Baba Kızı / 311 • Telafer / 312 • Bastamlı / 312

FAZIL KÂHYAOĞLU
Kerkük / 314 • Tuzhurmatu / 315 • Yirmidört Ocak / 316

OZAN NİHAT
Kerkük / 318

GALİP KİFRİLİ
Vatanım Kifri / 319

ADNAN KASAPOĞLU
Kerkük / 320 • Erbil / 320

ŞEMSETTİN TÜRKMENOĞLU
Kerkük'te Mahalleler / 322 • Gurgur Baba / 326

MAHİR NAKİP
Kerkük'e Hasret / 329

VEYSEL TURGUT
Her Toprak Vatan Değildir / 331

AHMET TEVFİK OZAN
Şeyma Ceylan Yüreği / 332 • Kerkük Türküsü / 333

ŞEN OZAN
Irak'tan Gelen Feryat / 334

FAKI EDEER
Türkmenem / 336

ALİ YAĞMUROĞLU
Arayan Kim Soran Kim / 337 • Adı Güzel Kerkük / 338 •
İki Hoyrat / 339 • Kerkük / 339 • Tuzhurmatu / 340

İZZETTİN DEDE KİFRİLİ
Horyatlar / 342 • Ay Yıldızlı Bayrağın Mahzun Balası / 343 • Kerkük / 343

SAFA SALİH KAPLAN
Sınırlar / 347

HÜSAM HASRET
Horyatlar / 348 • Altunköprü Katliamı / 348 •
Kerkük / 349 • Fuzûlî / 350 • Amirli Böyle Dedi / 351

REŞİT MEHMET BOSTANCI
Kerkük'üm / 352

MUSTAFA ZİYA
Gurgur / 353 • Aşkımız / 353

KEMAL BEYATLI
Çağırıyor Tuzhurmatı / 355 • Türkmeneli Marşı / 356 • Bayrağım / 357

ALİ BUDAK
Yası Büyür Kerkük'ün / 358

İLHAN ESEN
Türkmen'im / 359 • Türkmeneli'm / 361 • Baba Gurgur / 362 •
Ey Kerkük'üm / 363 • Kerkük Türkmendir Dünya / 364 •
Kerkük'üm / 367 • Türkmen Vatanı Kerkük / 368 • Kerkük / 369

DURSUN KEPÇEOĞLU
Erbil'den Mektup / 371 • Irak Esintileri / 372 • Horyatlar / 373

SADUN KÖPRÜLÜ
Türkmeniz Biz / 374 • Horyatlar / 375 • Altunköprü Şehitlerine / 376

SALAH BEHLÜL ALİ
Kerkük'üm / 378 • Köyüm / 379

MİKDAT HAVDİOĞLU
Vatanım / 380 • Kerkük / 381

ABBAS NACCAROĞLU
Göçmen Telafer / 382 • Şanlı Telafer / 383

ABDURRAHMAN TÜMER
Kerkük / 385

İMDAT AVŞAR
Hoyratlar Makamında / 386

ALİ PARLAK (OZAN TÜRKMEN)
Türkmen'em Men / 388

AÇIKLAMALAR / 389

GÜLDESTE HAKKINDA

Kerkük'te henüz lise öğrencisi iken, Türkçeye olan susuzluğumuzu gidermek için elimize geçen kitap ve gazeteleri sonsuz bir zevk ve iştiyakla okurduk. Bu sıralarda elime küçücük bir kitap geçmişti: *Kerkük Üzerine Söylenmiş Şiirler*. Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü'nün ilk kitabı olarak 1964 yılında yayımlanan bu eser, yeryüzünde yaşayan en içli Kerkük sevdalısı İzzettin Kerkük (Kerkük, 1929-İstanbul, 3 Mayıs 2014) tarafından hazırlanmıştı. Uzun yıllar elden düşüremediğim bu can dostu şiir kitabı, bizim kuşağın hayallerini süsleyen ve davamızın romantizmini besleyen önemli bir kaynaktı. Ayrıca bu kitap sayesinde, romantik yanı olmayan hiçbir dava veya ideolojinin iflah olma şansının bulunmadığını anlamış oldum. Şunu da anlamış oldum ki, şiiri olmayan bir davanın da başarıya ulaşma şansı, hemen hemen yok gibidir. Bu hususu en güzel ve en şairce ifade eden Mehmet Emin Yurdakul olmuştur:

Unutma ki şairleri haykırmayan bir millet
Sevenleri toprak olmuş öksüz çocuk gibidir

Tarihte varlık gösteren milletlerin millî destan sahibi olmalarının temelinde de bu yatıyor galiba. O günden beri de Irak Türklüğü üzerine söylenen şiirleri bir araya toplamaya başladım. Böylece elinizde bulunan *Kerkük Güldestesi* adlı kitap meydana geldi. Hemen şunu ifade edeyim ki, kitaba *Kerkük Güldestesi* adının verilmesi hiç kimseyi şaşırtmasın. Kerkük denilmişse de bu şiirlerin sadece ve sadece Kerkük'le sınırlı olduğu biçiminde algılanmasın. Burada Kerkük, Irak Türklüğünün bir sembolü, bir özdeşi olarak benimsenmiştir. Başka bir deyişle Kerkük, Bağdat, Erbil, Musul, Telafer, Tuzhurmatu, Kifri, Hanekin, Kızlarbat, Karatepe, Mendeli, Dakuk (Tavuk), Altunköprü, Tazehurmatu, Tisin, Beşir, Leylan, Kümbetler, Yayçı, Çardağlı, Amırlı, Bastamlı ve Çardağlı gibi yerleşme

birimleri; Dicle, Fırat, Hasa Çayı, Aksu ve Zap gibi akarsular; Babagurgur, Taşköprü, Kale, Kışla, Meydan, Ağalık, Topkapı, Yedikızlar, İmam Kasım, Korya, Oyaka, Buyaka, Musalla, Seyidkızı, Piryadı, Çukur, Çay, Şaturlu, Begler, Cırıt Meydanı, Molla Abdullah Tepesi, Danyal Peygamber, Helvacılar, Ağa Bağı, Şıh (Şeyh) Bahri, Sona Gölü, İmam Ahmet gibi mahalle, semt, cami, yatır, mezarlık ve mesire yeri gibi tarihî ve folklorik adların hepsinin, Kerkük'ü sembolize ettiğini var sayıyoruz. Nitekim şiirlerde geçen bu özel adların, mahallî deyimlerin hepsi, kitabın sonunda alfabetik olarak açıklanmıştır.

Kerkük'ü benimsememizin ikinci bir önemli yanı da Irak Türklüğünün kültür merkezi ve kalbi olan bu kentin üzerinde oynanan oyunlara karşı, bu sembolü daha bir kalın vurgulayarak, öne çıkarmaktır. Önemli petrol yataklarına sahip olan bu kentin başına gelenler ve orada yaşayan Türkmenlerin günümüze kadar bitmeyen çileleri, dost ve düşman diye bilinen pek çok gücün tasallutundan kaynaklanmaktadır. Özellikle Kerkük'ün adını ve orada yaşayan insanların Türklüğünü haritadan silmek ve ortadan kaldırmak isteyenlere karşı Kerkük, aynı zamanda bir direnişin de simgesi olmaktadır.

Toplanan şiirlerin hemen hemen hepsi, denilebilir ki, genellikle Irak, özellikle de Kerkük için dile getirilen hasret, ayrılık, hicran, ilgi, sevgi, şefkat, çaresizlik, umutsuzluk, ağlayış, matem, feryat ve isyandır.

Irak Türklüğüne yananlar, yani Kerkük için ağlayanlar, ona gözyaşı dökenler, Türkmenlerin en sıkıntılı günlerinde yanlarında yer alıp dertlerine ortak olanlar, hiç şüphesiz, herhangi bir karşılık beklemeden, bu davaya gönül veren en samimi, en duyarlı ve kara gün dostu diyebileceğimiz binlerce insanın temsilcileri olan vefalı ve yiğit kişilerdir.

Bu güldestede yer alan bazı isimlerin, belki hiçbir zaman şairlik iddiaları da olmamıştır. Ancak burada yer alan mısralar, samimi ve içten gelen duygularla ifade edildikleri için, hepsi de birbirinden sıcak ve içli deyişlerdir.

Bir toprak parçası için bu kadar özlem duyan, yakaran, gözyaşı döken, içini çeken, samimi duygularla terennüm eden candan, vefalı, mert ve yiğit bir topluluk yaşadıkça; sesini, nefesini ve hevesini Kerkük'e bağlayan idealist kişiler var oldukça, Irak Türklüğü davası da mutlaka ama mutlaka, günün birinde sonuca ulaşacaktır. O günleri yaşayacak olan kuşaklara, şimdiden ne mutlu.

Suphi Saatçi
İstanbul, Şubat 1997

SÜLEYMAN NAZİF

(Diyarbakır, 1869-İstanbul, 4 Ocak 1927)

DİYAR-I FUZÛLÎ

"Kârbân-ı râh-ı tecrîdiz hatar havfın çeküp
Gâh Mecnûn gâh ben devrile nevbet bekleriz"
Fuzûlî-i Bağdadî

Bugün Fuzûlî mesâ'ib-penâh olan türben
Gumûm içinde emînim ki ağlıyor bizsiz
O bî-nevâ-yı firâkız ki mesken ü medfen
Vatan da olsa garîbiz yetîm-i târîhiz

Görüşmedimse de aslâ mezâr-ı zârınla
Revân-ı pâkini gördüm gezerdi her yerde
Evet Fuzûlî senin rûh-ı nâlekârınla
Zamân zamân dolaşırdım o öksüz ellerde

Seninle ben dolaşırken görür ve ağlardım
O münkesir vatanın haşrolan sefâletini
Sükût ederdi ölürken de öyle anlardım
Ki havf-ı âr ile gizlerdi her mezelletini

Mehâsininde nümâyân melâl-i hüsrânı
Gelindi sanki o bir giryezâr-ı hicrânda
Cihâna ömr akıdırken zavallı pistânı
Kanar dururdu mülevves dehân-ı küfrânda

DİCLE VE BEN

Mâvi göklerle câbecâ öpüşen
Mütefekkir duruşlu kubbelerin
Zîr-i sakfında titreyen ervah
Ra‘şedâr-ı semûmudur kederin

Bir musîbettir ehl-i İslâm’a
-Bir musibet ki hâriku’l‘âde
Yaşıyorken de cân verirken de
Ağlarım ser-nüvişt-i Bağdâd’a

Çehresinden uçan yetîmiyyet
Ufkuna olmamış mı hüzn-âver
Yine bilmem güzel midir o kadar
O mükevkeb o muhteşem geceler

Ey Irak’ın melîke-i nâzı
Kalacaksak cihânda biz sensiz
Yeryüzünde değil bu ömr-i zelîl
Âhirette cinânı istemeyiz

O senin ufk-ı târmârında
Hıçkıran rûhumuzdur ey Bağdâd
Aynı âgûş içinde birlikte
Geçen a‘sârı etmek ister yâd

Düşmanın zîr-i pây-ı kahrında
Çırpınırken o Belde-i Hulefâ
Söyle ey Dicle ey mübârek nehir
Şûh u lâkayd akar mısın hâlâ

Geçme lâkayd önünden ey Dicle
Hürmet et mâtem-i mu‘azzamına*

* Aslı “mu‘azzezine” idi. Fakat ben kafiyedeki za’fı nazar-ı dikkate almayarak “mu‘azzamına” dedim (S. Nazif’in notu).

O tegâfülden incinir belki
Münkesir kalb-i girye-bârı yine

Geçme bî-his bu kimsesiz kavmin
İnkılâb et sirişk-i hasretine
Cânibeyninde yükselen şehrin
Yüz sürerken cidâr-ı ismetine

De ki: Ey mefhar-ı semâ-yı Irak
Yine İslâm elinde mâtem var
Yolunur deste deste her yerde
Kara bahtın gibi siyah saçlar

De ki: Sahrâlarında ey Bağdâd
Sürülerle gezerse ceylanlar
Beride mâteminle girye-nisâr
Nice ceylan bakışlı gözler var

Dicle Bağdâd'a ninniler söyle
O senin tıfıl-ı şîr-hârındır
Bunu târîhe sor unuttunsa
Ebedî dâr-ı iftihârındır

Aynı ufk-ı vatanda doğduk biz
Beşiğim menba'ınla kardeşti
-Oralardan da geçti seyl-i belâ
O da bilmem ne hâldedir şimdi-

Bir iken menba'ınla mansabbın
Başka girdâba insibâb ettin
Bu vefâsızlığınla kalbimizi
Münfa'il muzdarib harâb ettin

Yatağında yabancı yokken hîç
-Her düşündükçe sızlıyor ciğerim-
Verdin ağyâra en güzel yerini
Sana ey Dicle şimdi muğberrim

Bilirim sus bizim de cürmümüzü
Belki senden daha günâhkârız
Onu ihmâl edip de dört yüz yıl
Şimdi bir başka müştekâ ararız

Yatıyor çöllerinde yüz bin genç
-Hepsi Bağdâd'a oldular kurbân
Onların hûn-ı hârrı olmaz mı
Cân yakan bir vesîle-i gufrân

YÂR-I NÂ'İM

Ne o çehrende ânbeân kararan
Beni korkuttu gördüğün rü'yâ
O karanlık ölümlü uykundan
Söyle Bağdâd uyanmadın mı daha

Ufuk ağarmış güneş doğar belki
Yine her yer şükûfe-zâra döner
Bu huzûzât içinde akşamki
Elem-i müşta'il de belki söner

Ben emînim bu mâtem-i firkat
Geçecektir... Yine Behişt-âbâd
Olacaksın emînim.. âh fakat
Yâr u ağyâr önünde ey Bağdâd

Hasm-ı âmâle düşmen-i hisse
Çiğnetüb durma hurmalıklarını
Adalâtın takallüs eylemese
Duymasam gizli hıçkırıklarını

Seni ölmüş ve büsbütün ölmüş
Sanarak münkesir harâb olurum

Bizi de öldürür diğer bir ölüş
Ya‘ni senden mü‘ebbeden mahrûm

Yaşamak en fecî ölümlerden
Daha dehşetli bir musîbet olur
İstemem ben İlâh-ı Ekberden
Böyle bir ömr-i kâhir u makhûr

Ben emînim demiştim âh fakat
Ba‘zan aylar geçer de hep mahmûm
Kalırım bir tarafta bî-tâkat
Seni gördükçe böyle korkuyorum

Uyanırsın dedim fakat heyhât
Ka‘rı mahşer kadar derin uyku
Çırpınır çehresinde zıll-ı memât
Sanki hemşîre-i eceldir bu

Yine gördüm bu şeb Süleymân’ı
-Vardı mâtem nişânı tâcında
Titriyordu erîke-i şânı
Vatanın pîş-i ihtilâcında-

Dedim:
-Ey fâtih-i güzîn-i Irâk
-Ey Fuzûlî kasîde-sâzı olan-
Geçecek mi bu devr-i cevr-i firâk
Yoksa sen söyle ey büyük Sultân

Ebedî mi bu hâl-i hevl-engîz
Bu tezelzül bu ye’s ü izmihlâl
Muhtecib âr içinde mâzîmiz
Muhtefî korkusundan istikbâl

ZİYA GÖKALP

(Diyarbakır, 23 Mart 1876-İstanbul, 25 Ekim 1924)

ÇOBAN İLE BÜLBÜL

Çoban kaval çaldı sordu bülbüle
Sürülerim hani ovam nerede
Bülbül sordu boynu bükük bir güle
Kırık sazım hani yuvam nerede?
Ağla çoban ağla ovan kalmadı
Gözyaşı dök bülbül yuvan kalmadı

Çoban dedi hep ülkeler gitse de
Kopmaz benden Anadolu ülkesi
Bülbül dedi düşman haset etse de
İstanbul'da şakıyacak Türk sesi
Çalış çoban çalış kurtar öz yurdu
Şairlerden topla bülbül bir ordu

Çoban de ki Edirne'den ta Van'a
Erzurum'a kadar benim mülklerim
Bülbül dedi İzmir Maraş Adana
İskenderun Kerkük en saf Türkler'im
Sarıl çoban sarıl mülkü bırakma
Yad elinde bülbül Türk'ü bırakma

Çoban dedi sürülerim hep kaçsa
Bir sürüm var kaçmaz adı Türk ili
Bülbül dedi şarkı ölsün yok tasa
Türkülerim yaşar söyler Türk dili
Yalvar çoban yalvar ilin kurtulsun
Dile Hak'tan bülbül dilin kurtulsun

HAŞİM NAHİD ERBİL

(Erbil, 1880-İstanbul, 1962)

VATAN ŞARKISI

Hece veznini sevsinler diye
İsmail Müştak ve Fazıl Ahmed Beğlere

Şen Dicle gülşen Dicle
Hep akarsın sevinçle
Gündüz güneşten şensin
Gurupta bir gülşensin

Şen Dicle
Gülşen Dicle
Bu sabah böyle erken
Sen çağlar ben ağlarken
İşte geldik yüz yüze
Gecem döndü gündüze
Çünki derd ortağımsın
Sen hicran yatağımsın

Şen Dicle
Eskiden ne çok şendim
Sanki burda bir Ben'dim
Hem neşeliydim hem dinç
Şimdi nerde o sevinç
Şimdi neden ufuk loş
Sahilin boş yolun boş

Şu macerayı söyle
Sen susma durma böyle

Gülşen Dicle
Gül kokan sahilinde
O mızrağı elinde
Genç atlılar ne oldu
Geçtikleri şu yoldu
Söyle söyle

Gülşen Dicle
Hep birer deste gülle
Kısmeti senden soran
Saçlardaki sünbülle
Aksini suda gören
Dilber kızlar ne oldu
Gezdikleri şu yoldu

Şen Dicle gülşen Dicle
Bari beni sen dinle
Gurbet-elinden döndüm
Ayağımın tozuyla
Bir çırağ gibi söndüm
Onun yadı sözüyle
Söyle nerde Gülnaz'ım
Senden budur niyazım

Elinde hep gül vardı
Saçında sünbül vardı
Bilirsin o gülteni
Yüzünde vardı beni
Ey Dicle susma böyle
Ne oldu anlat söyle

Bilirsin ki o son gün
Gülnaz perişan ölgün
Saçını yoldu yoldu
Söyle sonra ne oldu

Ben aşarken şu dağı
Parlıyordu saçbağı*
Öyle mi idi öyle
Ah Dicle susma söyle
O belki bayılmıştı
Sonra da ayılmıştı
Kim bilir ne ağladı
Yas tuttu saç bağladı

Yurdu imiş şu kıyı
Hiç bilmezmiş uykuyu
İnlermiş hıçkırırmış
Kuşlara haykırırmış
İşte ey Dicle
Lakin o nerde söyle
Hani nerde Gülnaz'ım
Senden budur niyazım

Ben ayrılırken dedi
Al şunu sakla şimdi
Yerin olsa da ırak
Her gece Zühre'ye bak
Baktıkça ona el sür
Saç hasreti öldürür
Zühre de yardım eder
Eğer ki varsa kader

Kavuşuruz biz bir gün
Bizim içindir yas düğün

Ey Dicle coşkun Dicle
Sen de benimle inle
Koynumdadır eski saç
Gönlüm figana muhtaç

* Altından işlemedir, Irak'taki genç kızlar takarlar

Yavru bir kuş gibi aç
Koynumdayken eski saç
Bak işte geldim ona
Ondan haber ver bana

Ey Dicle
Coşkun Dicle
Söyle yetmez mi sözüm
Gör ki ağlayan gözüm
Döndü kan çanağına
Kapandım toprağına
Ondan bana nişan ver
O nişana bir can ver

Ey Dicle
Coşkun Dicle
Sana geldim bak niçin
Gönlümde için için
Tutuşan bir ateş var
Dağ başında güneş var
Güneş eritmez dağı
Lakin bir dert ortağı
Hasrete dayanamaz

Demek ki öldü Gülnaz
Öyle ise koynunu aç
Koynumdadır eski saç
Beni götür sürükle
Koynumdaki bitikle*
Ey Dicle
Coşkun Dicle

* Muska ile

HİCRÎ DEDE

(Kerkük, 1880-Kerkük, 11 Aralık 1952)

TARİHTE KERKÜK

Görmüş nice bin belâyı Kerkük
Tâ'un ile çok vebâyı Kerkük
Çok devr çekip cefâyı Kerkük
Bulmuş sora hem safâyı Kerkük

Asûr okunanda Niynavâ'da
Azmetti o şahs-ı Nûh-zâde
Kurdu derebeğliğin burada
Sürmüştür o iddi'âyı Kerkük

Olmuş nice orduya karargâh
İskender'e zübdân-ı güzergâh
Açmış nice pâdişâha dergâh
Salmış yola çok alayı Kerkük

Eshâb ile bâbı fetholundu
Hâlit'le bu Şehrizor alındı
İyâz ile jeng-i gam silindi
Parlattıran âşinâyı Kerkük

Abbâsiler açtı bunda meydân
Selçukiler oldu hem hükümrân
Hep geldi de gitti Âl-ı Osmân
Görmüş nice bin livâyı Kerkük

Kânûniler oldu bunda mihmân
Râbi' dahi etti dört gün iskân
Ser-menzil-i dûdmân-ı devrân
Salmış yola pîşvâyı Kerkük

Bağdâd'a dahi olan mededkâr
Şâh Abbas'a karşı ejdehâ var
Nâdir'lere ayn-i tîg-i hûnhâr
Tîmûr'a veren ezâyı Kerkük

Binlerce fuhûl geldi geçti
Binlerce bu Hassa'dan su içti
Bin kâfile nazlı yâr göçtü
Görmüş nice mehlikâyı Kerkük

Minnet yeri var hayâta bâdî
İksir ile rûh-ı hâk ü bâdı
Ammâ ki kalıb susuz bu vâdî
Bulaydı meded şifâyı Kerkük

Ger Zâb-ı Sağir olursa cârî
Seyret bu zemîn-i dür-nisârı
Hayrân kalır Avrupâ diyârı
Her kalbe verir cilâyı Kerkük

Olsaydı eğer ma'ârif efzûn
Her yanda doğardı bin Felâtûn
Her ferdi olurdu hafrla Ceyhûn
Umrânla bulur bekâyı Kerkük

Ey sâkî-i bâde-i musaffâ
Uşşâkı gözünden eyle iskâ
Leb-teşne der eyliyor temennâ
Sahbâ-yı ferah-fezâyı Kerkük

RUBÂ'Î

Varsa i'câz-ı belâgat ben gibi bir bendede
Kim yerinde olsa peygamber yetişmez maksada
Yerlidir asl-ı metâ'ı tab'ı hâriçten değil
Ger kusûru var ise Kerküklüdür Hicrî Dede

KERKÜK KALESİ

Ey eski müşekkel kocaman top dolu kal'a
Binlerce yılın hâtırası en ulu kal'a

Ey savt-ı mücessem koca bir heykel-i fâhir
Batnında nihândır nice bin yûnus-ı zâkir

Bin Yûsuf'u zindânına efgende edensin
Binlerce mukaddes cesedin medfeni sensin

Binlerce hükümdârları soydun yola saldın
Ömrün hele pek tâze senin sanma kocaldın

Binlerce yıl oldu bu senin 'ömr-i zamânın
Mânend-i sadef şimdi o dürdân-ı dehânın

KERKÜK HÂTIRATI

Cennet vatanım âlem-i gurbet de cehennem
Ben cennetimi zahmet-i nîrâna değişmem

Ben müftehirim millî lisânımla cihânda
Öz postumu yüz atlas-ı elvâna değişmem

Her horyatı var nağme-i dâvûd'a müşâbih
Her perdesini evc-i aşîrâne değişmem

BABAGURGUR

Ey eski imâm, eski ocak hân Babagurgur
Ey şehrimize şa'şa'a-efşân Babagurgur
Ey kutlu ziyâretgehimiz cân Babagurgur
Var müşkülümüz eyle sen asân Babagurgur

Kerkük'te bizim bir babamız bir dedemiz var
Zengin baba yoksul dedemiz gamzedemiz var
Bir pîr-i mugân bir de 'aceb mey-kedemiz var
Gayri mey içer biz kuru sekrân Babagurgur

Ey kenz-i zeheb mürşid-i erbâb-ı mehâret
Ettik seni biz hayli zamân cânla ziyâret
Gösterme de ağyâra bugün keşf-i kerâmet
Hemşehrini de gözle ki bir an Babagurgur

Açtıysa seni sâhib-i fen heyet-i 'uzmâ
Biz de bu yerin çok emeğin çekmişiz ammâ
Var hisse-i meşrû' bize etmeli i'tâ
Öz halkına da eyle bir ihsân Babagurgur

Binlerce gezer san'atın erbâbı mükesser
Cevher kafalı müta'id insân-ı münevver
Bîgâneleri işte özü hâ'ib ü muztar
Hakkın verenin lütfe bu şâyân Babagurgur

Ey göğsümüz üstünde çıkan şu'le ne efsûn
Cevherli olan şehrde nâfi' kara altun
Dîdârına ey yâr kırallar dahi meftûn
Mahbûb-ı cihân halkına sultân Babagurgur

Var postunun altındaki bir böyle hazîne
Geldikçe taşar hîç tükenmez bu defîne
Artık sığamaz servetin emlâk-ı zemîne
Lâzım sana bir başkaca devrân Babagurgur

Müstakbeli te'mîn edeceksin bize elbet
Öz ehline göstermelisin lütf ile şefkat
Ehlin dahi eyler sana rûh ile hizmet
Lâkin koma me'yûs-ı perîşân Babagurgur

HIDIR LÜTFİ

(Kerkük, 1880-Kerkük, 23 Haziran 1959)

KERKÜK

Asırlarca bize bir melce-i şefkat olan Kerkük
Bugün bin kayd ile bin sahne-i mihnet olan Kerkük

Hevâ-yı cân-fezâsiyle bize sıhhat veren Kerkük
Bugün yârâna dûzah âhare cennet olan Kerkük

Hayat-ı âbdârınla bütün ağyârı beslerken
Bizim'çün fakr u zillet masdar-ı nekbet olan Kerkük

Bize dârü'l-hazan düşmanlara dâr'ül-emân oldu
Bize zicret adüvve merkez-i devlet olan Kerkük

Sa'âdetle müreffeh her şeye sâhib iken bizler
Bugün dâğ-ı derûn u âh ile hasret olan Kerkük

Yakın bir mâzide bir necm-i ikbâl-i saâdetken
Sonu dehşet-nemûn bir âteş-i vahşet olan Kerkük

Nasıl bir inkılâb oldu bunu ta'rîfe imkân yok
Kime kimden şikâyet heykel-i re'fet olan Kerkük

Çıkan petrolleriyle şöhreti âfâkı doldurdu
Yabancı ırklara bir menbe-i servet olan Kerkük

Akan altın bulaktan sâhibi mahrûm olup gitti
Yanan kalbler gibi bir âteş-i firkat olan Kerkük

Bedâyi' merkeziydin neş'eli oynar gülerken halk
Bugün millet garib bir belde-i gurbet olan Kerkük

Bütün sâhaların renkli çiçeklerle müzeyyenken
Bugün yok bir eser hiç mûcib-i hayret olan Kerkük

Bugün diller kesik kalbler kırık ahvâlimiz berbât
Bize ârâm-gâh ey mev'id-i vuslat olan Kerkük

Bugün öz milleti fakr u mezelletle esîr olmuş
Bir özge millete bâzâr-ı hürriyyet olan Kerkük

Bugün servet tamâmen münhasır eşhâs-ı ma'lûme
Bu cevlân-gâhta yok sâhib-i gayret olan Kerkük

Fazîlet bir fazâhattır bugün erbâb-ı irfâna
Bu devr-i bî-vefâya rişte-i âlet olan Kerkük

Hani bu hâkda şöhret veren şâ'irlerin devri
Neden şâ'irlerin susmuş edeb şöhret olan Kerkük

Yetiştirmiş iken bu hâk-i feyyâz dahi şâ'irler
Bugün mahrûm-ı irfân her yanı zulmet olan Kerkük

Reşîd Akif'le Nâzım, Molla Sâdık yazdılar vasfın
Sana âşık olanlar derbeder bedbaht olan Kerkük

Nice dâğî vü bâğîler hükümrân oldular heyhât
Medet Allâh'tan ey heykel-i rahmet olan Kerkük

Ümîdim var Hüdâ'dan eyleye bir gün bizi dilşâd
Bize rûh-ı revân hem ma'nevî kuvvet olan Kerkük

Eğer lütfeyleyip Lûtfî sorarlarsa nedir hâlin?
Ma'îşet dert hayâtım mevt bana nıkmet olan Kerkük

RAUF GÖRKEM

(Kerkük 1885-Ankara/Ayaş, 17 Temmuz 1972)

İLK DEFA BAĞDAT'A GİRERKEN

Bihamdillâh eriştim şehr-i Bağdat'a selâmetle
İmâm A'zam kapusundan hemen şevk ü şetâretle

İçimde tâ küçükken hep yanardı âteş-i aşkın
Yaşardın evliyâ burcu hayâlimde letâfetle

Yüzüm sürsem mübârek hâkine Dicle'nden içsem de
Şebâbette hayâtım geçse koynunda sa'âdetle

Huzûr-ı kibriyâda el açıp durdum niyâz ettim
Beni reddetmedi Rabbim sevindirdi icâbetle

Dolar feyzinle kalbim Gavs-i A'zam Pîr-i Geylânî
Kanatsız tâ semâvâta uçar rûhum kerâmetle

İmâm A'zam İmâm Mûsâ-yı Kâzım Ma'ruf-i Kerhî
Ebû Yûsuf Sirâcüddîn'i dil koymaz ziyâretle

Mukarreblerle Ferdî'yi livâ'ü'l-hamd'in altında
İlâhî haşredib âffet sıyânetle şefâ'atle

İŞTİYAK-I EBEVEYNİM*

Sun bâdeyi sâkî ki bu sâ'at seferim var
Rencîde-dilim firkat-ı yârdan kederim var
Men'etme beni pîr-i mugân kâfile gitti
Aç dâmenini deşt-i belâda hatarım var
Sâbit-kademim aşkının uğrunda dilârâ
Ağyâra itâb eylediğinden haberim var
Hicrân elemi yaktı dili sînemi deldi
Âğûşuma gel çeng-i ecelden hazerim var
Râz-ı dilimi söylemeye yoksa mecâlim
Ahvâlimi arz eyleyecek şi'r-i terim var
Haydi gidelim menzil-i maksûda bugün biz
Kerkük'te beni bekleyecek bir pederim var
Göz gördü dil-i Ferdî ne çâre seni sevdi
Bağdat'ta benim cümleden âzâde serim var

SÖNMEYEN ÜMİD

İşledi bu söz cana
Ağladım yana yana
Otuz yıllık hicrana
Tanrı son versin güzel

Derman vardır her derde
Hak hazırdır her yerde
Yalvaran seherlerde
Murada erer güzel

* Bu şiirin, Kerküklü şair Muhittin KABİL'in (1834-1909) "Sâki kerem et câm-ı safâyı kederim var / Sür'atle yürüt emr-i kazâdan hazerim var" diye başlayan ünlü gazeli ve bu şairin oğlu Takıyyuddin'in buna karşı yazdığı nazîreden ilham alınarak yazıldığı anlaşılıyor.

Sabrın sonu zaferdir
Bu doğru bir haberdir
Kavl-i Hatr'ül-beşer'dir*
Ne büyük müjde güzel

Anneme ben varayım
Diz çöküp yalvarayım
Kollarımı sarayım
Boynuna hem de güzel

Hamzeliler bağında
Babagurgur dağında
Kerkük'ün toprağında
Gezeriz bir gün güzel

Unuturuz elemi
Bittikte hasret demi
Sileriz gözden nemi
Kavuşmak günü güzel

Hasa gibi çağlarım
Sevgi hörmet yollarım
Cümleyi selamlarım
Mektubum bitti güzel

* „Men sabara zafara=sabreden zafer bulur" hadisinden mülhem-dir.

MEHMED SADIK

(Kerkük, 1886-Kerkük, 1 Temmuz 1967)

EY KERKÜK

Muhâlif asrdan döndük yanan volkâna ey Kerkük
Ayak altında kalmış sâha-ı Balkâna ey Kerkük

Görünce gamlı gamlı göz önünde kupkuru çayın
Gözümden yaş akar yaşlar döner al kana ey Kerkük

Yazık ağyâr elinde şimdi nâzik güllerin kalmış
Değerken her gülü bin ravza-i Rıdvâna ey Kerkük

Serîr-i şevketin devrildi berbâd oldu dönmüştür
Sarây-ı devletin bir mihne-i sıbyâna ey Kerkük

Bugün bâzîçe-i etfâl-i ağyâr oldu gülzârın
Tenezzül etmemişken toprağın devrâna ey Kerkük

Yazık ağyâra teslim oldu en kıymetli emlâkin
Alınmışken onun her taşı yüzbin câna ey Kerkük

Senin bu şanlı yurdunda akarken su gibi altın
Neden oldu ahâlin derbeder her yana ey Kerkük

Yazık gülzârı ikbâlin ayak altında çiğnendi
Bu hâlin çok derin te'sîr verir insâna ey Kerkük

Neden hâkinde gam suyunda sem bâğında hasret var
Dönüp âb u havânız âteş-i sûzâna ey Kerkük

O pis ellerle Hasa suyu bir çirkâbe dönmüştür
Tefevvuk eylemişken çeşme-i hayvâna ey Kerkük

Hiyânet baltasiyle göz önünde yıktılar köprün
Teessüfler bütün eşrâf ile a'yâna ey Kerkük

Muhîtinde olan ehl ü iyâlin şimdi kan ağlar
Karışmış toprağın gûyâ gam u giryâna ey Kerkük

Sokaklarda durur hâlâ yıkılmış eski enkâzın
Bu servetle ki olmuşsun bugün virâne ey Kerkük

Bugün lâzım gelirdi her yerin kâşiyle yapsınlar
Bu edbârın verir gam meclis-i irfâna ey Kerkük

En evvel menba-ı irfân u ilm u fazl iken yurdun
Yazıklar menzil oldun mahbet-i nâdâne ey Kerkük

Garîpler yeri oldu yerliler gurbette ser-gerdân
Felek aks üzre şimdi başlıyor devrâne ey Kerkük

Bugün çarh u felek mâdûnu mâfevk üzre yükseltti
Bu asrın tilkisi tercih olur arslana ey Kerkük

Kafalardan semâya yükselen sûzişli horyatın
Neden dönmüş bugünde nâle vü efgâne ey Kerkük

Yer altından çıkardı el senin medfûn iken kenzin
Seni elden ele dönderdiler kalkana ey Kerkük

Münevver oldu Lenden şu'le-i gazınla her yanı
Dumanı yurdunu dönderdi bir külhâne ey Kerkük

Sadâ-yı zâğ gelir bağlarda bilmem n'oldu bülbüller
Ki dönmüş bezm-i 'ayşin mâtem-i hicrâne ey Kerkük

Çiçekler soldu gül yandı tutuştu lâle dağlarda
Müzeyyen gülşenin döndü bugün vîrâne ey Kerkük

Lisân-ı hâl ile arz eylemişken hâlini bir bir
Seninçin koşmadı bir er bugün meydâna ey Kerkük

Seni kurtarmak isterken yanar âteş gibi gönlüm
Döner cismimde herbir tüylerim peykâne ey Kerkük

Tutaydım koltuğumda kellemi uğrunda koşsaydım
Alaydım intikâmın göz göze merdâne ey Kerkük

N'olurdu lutf-ı Hak'la düşmanı ağyârı ezseydim
Çevirseydim seni bir mihne-i îmâna ey Kerkük

Senin yâdın gelince gönlüme hasretle cân titrer
Çıkar eflâke feryâdım döner nîrâna ey Kerkük

Melâhatte benim gözümde sen bir Yûsuf olmuşsun
Gam-ı aşkınla döndüm Yakûb-ı Ken'ân'a ey Kerkük

Göreydim ölmeden evvel seni ben eski hâlinde
Olurdum şem'-i hüsnün üzre bir pervâne ey Kerkük

Mezârım üzre ebnâ-yı vatan bir levha diksinler
Ki yazsınlar bu şi'ri levha-i i'lâna ey Kerkük

Ki ben Türkoğlu Türküm Türk için terk-i hayât etsem
Değer bence bu ölmek ömr-i câvîdâna ey Kerkük

Perîşân hâne-vîrân derbeder mahzûn iken Sâdık
Yemin etmiş gelir bir gün sana kurbâna ey Kerkük

ŞEHİTLERE AĞIT

Tutuşmuş Kerkük'ün eşrâfı her bir hânedân ağlar
Edîbi fâzılı insanı a'yânı ayân ağlar
Yazık çok Kerkük'ün genci kefensiz türbesiz kaldı
Ezildi cismi çöllerde buna ehl-i cihân ağlar
Vurulmuş kanına batmış vücûdu gül gibi solmuş
Bu ahvâle değil insân bütün kevn ü mekân ağlar
Şehît olmuş cemâli üzre nerden inciler düşmüş
Buna şems ü kamerle yıldız ile âsumân ağlar
Bu düşmüş yarası sızlar o inler çağırır sazlar*
Kafalardan sehâbe yükselen âh u figân ağlar
Bu söyler "vay baba yandım" o söyler "vay ana öldüm"
Bu mazlûmlar sesinden gamlı gamlı ins ü cân ağlar
Konakda kalmamış bir kimsesi etrâfı mahvolmuş
Ağıt yakar Anasız kimsesiz beşikte tıfl-ı nâtüvân ağlar
Yazıklar gelmedi bir kimsenin feryâdına kimse
Perîşân yerde düşmüş yaralı tenhâ kalan ağlar
Muharrem'de bu Kerkük şehri sahn-ı Kerbelâ oldu
Çocuk ağlar kadın ağlar bu gamdan tutuşan ağlar
Gezerler gözlerin önünde düşmanlar cesâret yok
Hamiyyet kalmadı öldü şecâ'at arslan ağlar
Tutuştu elde kâğıtlar mürekkep simsiyâh oldu
Bu ahvâli yazan ağlar kalem ağlar beyân ağlar
Gönül her lahza gamlarla coşarken göz döker yaşlar
Yanar âteş sular kaynar harâretten kazan ağlar
Adem'den göz açar açmaz gam-ı hasretle dağlandık
Seher vakti yukudan en evvelde uyanan ağlar
Hazân esti çiçekler soldu eyvâh uçtu bülbüller
Yazıklar kalmadı gülşende bir şen bâğıbân ağlar
O zâlimler sürükledi ölen insânı yollarda
Bu zulme karşı artık sînede derd-i nihân ağlar
Konakta kalmamış kimse bütün emvâli nehbolmuş
Sadâsız kimsesiz kalmış bugün çok hânumân ağlar

* Ağıt yakar.

Yetîm kaldı çocuklar oldu dul eyvâh kadınlar
Çekildi perde-i mâtem yetîm ağlar civân ağlar
Dağıldı Kerkük'ün halkı perîşân derbeder oldu
Cihânda kalmadı melce' bugün emn ü emân ağlar
Bakar göz kan coşar eyvâh mecâl yok intikâm alsın
Yürekler gamla dağlı tutuşur hasretle cân ağlar
Hakk ağlar mazlûm ağlar mağdûr ağlar kimsesiz ağlar
Ayak altında çiğnenmiş bugün Hak çağıran ağlar
Bu Ondört Temmuz'un Bayramı oldu Kerkük'e mâtem
Bıraktı Kerkük'e lekke yazık nâm u nişân ağlar
Emîn olmaz ne cânından ne mâlından bugün kimse
Habersiz feryad eder yollar tutulmuş kârbân ağlar
Yazık birçok yiğit zindân içinde kayd u bend oldu
O yerde yapılan zulmün elinden gardiyân ağlar
Yazıklar Kerkük'ün şehrinde şimdi çok ocak söndü
Dağıldı yeri boş kaldı o yan ağlar bu yan ağlar
.....
Ne Moskof yaptı bu zulmü ne Firavn etti bu gadri
Melekler hep siyah giydi bütün ehl-i cinân ağlar
Şarâbı kana döndü mâtem oldu meclis-i zevki
Bu ahvâle nay inler ûd figân eyler kemân ağlar
Bu hakkı almasa Kerkük silinsin nâmı târihten
Bu zulme intikâm tâ subh-i mahşer câvidân ağlar
Bu şi'rim Kerkük'ün hakkında adı intikâm olsun
Bunu her kim okursa intikâm için hemân ağlar
Bu Sâdık âlem-i insânlığın bir tercümânıdır
Yazarken milletin derdin gözü her lahza kan ağlar

TELAFER

Telaferli Türkman soydaşlarıma

Yüksektir sadâkatte necâbette Tela'fer
Her genci birer genç her toprağı amber

Bir erkeği bin erkeğe karşı gelir artık
Arslan gibi meydâna koşar düşmanı çiğner

Türk kanıdır Türk cânıdır Türk göğsüdür göğüs
Er oğludur er oğludur er oğludur er

Dünyâya gelir karşı eğer bir eri kızsa
Coşkun yüreği gözleri âteş kaşı hançer

Parmağı çelik parçasıdır gövdesi mermer
Düşmanı kazar bir eri kökten evi silker

Her bir kişinin sözleri tatlı vefî* doğru
Yüzünde necâbet eseri gün gibi parlar

Hak Urfa'yı birlikte Tela'fer'le yarattı
Duyguda kılıktaki bugün birbire** benzer

Dikkatle bakılsa sesi bir bakışı gidişi bir
Bir gövdedir bölmüş ikiye Hâlik-i Ekber

İnsânları her işte zekî çok da sehîdir
Doktorları fahsetmeden*** illetleri anlar

Ahmed ile Şit**** her biri Lokman gibi doktor
Elmas gibi zihni kesici fikri münevver

---

* Vefalı
** Birbirine
*** Muayene etmeden
**** Ahmed ile Şit Telafer'in tanınmış doktorları idi.

Ahmed Kurut'un elleri her derde devâdır
Sığmaz bunun evsâfını bu eldeki defter

Dehşetli kumandandır Sa'îd şanlı bir arslan
Bir hamlede düşmanı kırar safları yırtar

Adamlarının gözleri tok yüzleri şendir
Yok orda hıyânet eseri bir birin ister

Çok yahşidir bu yurdun güzel âb ü havası
Hep gecesi gündüz gibidir suları Kevser

Gülşenleri cennet gibi süslü bütün etrâfı yeşildir
Bülbülleri gül üzre seher vakti öter şevk ile inler

Bir kal'ası var muntazam her yanı çiçektir
Altın gibi parlar ki onun taşları cevher

Aksetse güneş kal'aya yâkût gibi parlar
Benzer göğe gözlerdeki her zerresi ülker

Bin cânla eder her biri insânlığa hizmet
Yardım eder zenginleri yoksulları besler

Yıldan yıla aydan aya günden güne yâ Rab
Eflâke yücelsin ki sa'âdetle Tela'fer

Kerkük ile kardaş bu Kerkük ile bir baş
Olmuş ki bugün her biri Kerkük'le berâber

Şâ'ir yazar her milletin ahvâlini bir bir
Sâdık sözünü işiten bin cân ile dinler

ALİ RIZA ALASLAN

(Kerkük, 1888-İstanbul, 6 Haziran 1974)

KERKÜK FACİASINA AĞIT

Dokuzyüzellidokuz Temmuzunun Ondördü
Temiz Kerkük semâsını kara bir duman bürüdü

Alçakça hiyânetin başladığı gün salı
Görülmemiş vahşetin Kerbelâ'da misâli

Kamyonlarla şehre indi bâğî ve dâğî
Kahrolası hâinler kuruttu bahçe bağı

Akşam üstü câniler kıydılar birçok câna
Çayhânenin içinde yazık oldu Osmân'a

Tecavüze uğradı Züheyr de Şatırlu'da
Parça parça doğrandı Asûrî'nin evinde

Asûrî de bu yüzden evinde öldürüldü
Evin bütün eşyâsı hep yağmaya verildi

Kahraman Kâsım Neftçi gibi aslan bir yiğit
Üzerine saldırdı ipsiz kuduz binbir it

Ata Hayrullah'ı da evinden çıkardılar
Daha cip içinde iken hançer ile vurdular

Kardeşi İhsan dahi gece evden alındı
Baştan başa vücudu silâhlarla delindi

İbrahim Ramazan'ı vurdu bir alçak cânî
Ayağına ip taktı sürürdü sokakta ânı

Muhtar Fuad'ın oğlu Cihat Nihat vuruldu
Fedakâr hemşîre de yanlarında devrildi

Avcı oğullarından Selahattin ile Memed
İltica etmiş iken etmedi kimse meded

Mühendis Kemal gibi hem sağır hem de dilsiz
Bir masumu vuranlar rahmetsiz imânsız

Mehmet Hüseyin Hamamcı tattı ölüm ilâcı
Ölmedi gerçi ama geçirdi binbir acı

Daha birçok şehit saymakla bitirilmez
Görülen bu acılar dünyada unutulmaz

Şühedâyı sokakta kamyona çiğnettiler
Zulümde çok pervâsız alçak it oğlu itler

Bazının ayağına kanlı ipler taktılar
Caddede direklere asarak sarkıttılar

Makine ile toprağı kazarak canavarca
Yüzyirmiyi gömdüler bir çukura hunhârca

Bunlardan üç kişinin daha hayatı vardı
Gelen insaflı heyet yer altından çıkardı

Heyetteki bir doktor hâli gördü çıldırdı
Derhal uçağa koyup Bağdad'a gönderildi

Ağla Rıza gözünden kanlı yaşlar boşansın
Yapılan bu vahşete mukadderât utansın

AÇIKLAMALAR

Abdülhay: 1909 yılında Kerkük'te mutasarrıf olan Avnullah Kâzımî Bey'in, hastalanarak Kerkük'te ölen oğlu. Halide Nusret Zorlutuna'nın kardeşi olan Abdülhay, Kerkük Kalesi'ndeki Danyal Peygamber Camii'nin haziresine gömülmüştür.

Ağabağı: Kerkük'te bir bağ.

Ağalık: Kerkük Kalesi'nde bir mahalle.

Ağkoyun: Akkoyun, Musul yöresinde bir Türkmen köyü.

Ahi Hüseyin: Halk ağzında Ahir Hüseyin biçiminde de söylenen bir mahalle.

Ahir Hüseyin: Bkz. Ahi Hüseyin.

Aksu: En büyük Türkmen ilçesi olan Tuzhurmatu'dan geçen akarsu.

Alipîr: Musul yöresinde bir Türkmen köyü.

Ali Musallası: Perşembe musallası anlamına gelen bugün de genellikle yeni ölü sahiplerinin, mezarlığı ziyaretine Ali Musallası denilir. Pek çok kimsenin o gün mezarlığı ziyaret etmesi âdeta bir mesire biçimini andırır.

Allıballı: Can eriği. Farsçada vişne anlamına gelen "alubalu"dan alınmıştır.

Almaz: Elmas, Kerkük'te bir mahalle.

Altunköprü: Kerkük ile Erbil arasında Küçük Zap üzerinde bulunan tarihî bir Türkmen kasabası.

Amırlı: Emirli biçiminde de söylenir. Tuzhurmatu ilçesine bağlı Bayat köylerinin en büyüğü olan bucak.

Anter: Bir Arap halk hikâyesinin kahramanı.

Arafa: Kerkük petrol şirketinde çalışan işçiler için yapılan evlerin oluşturduğu mahalle.

Ata: Bkz. Ata Hayrullah.

Ata Hayrullah: 14 Temmuz 1959 Kerkük Katliamı'nda şehit edilen Türkmen lideri.

Avçı (Avcı): Kerkük'te yaşayan büyük bir Türkmen ailesi.

Avçılar (Avcılar): Kerkük'te bir mahalle.

Aydil: İstanbul/Çengelköy'de 25 Mayıs 1938'de doğan şair ve yazar Aydil Erol.

Babagurgur: Kerkük şehir merkezinin kuzey-batısında bulunan ve çıkan gazlarla sürekli yanan ve günümüzde petrol şirketi alanında kalan yer. Halk arasında kutlu bir ziyaretgâh olarak bilinen Babagurgur, Kerkük'ün en önemli simgelerinden sayılır.

Babagürgür: Bkz. Babagurgur.

Baba Şehsuvar: Türkmen kasabası Kifri'de bulunan dağın ve burada gömüldüğüne inanılan zâhidin adıdır. Bu adla anılan yatır, halk tarafından ziyaret edilen bir makamdır.

Babniyet (Bab-ı niyet): Musul yöresinde bulunan bir Türkmen köyü.

Bağdat Yolu: Kerkük'ten Bağdat'a giden karayolu üzerindeki modern semt.

Baha: 1866-1948 yılları arasında yaşamış Kerküklü şair.

Bastamlı: Tuzhurmatu ilçesine bağlı Bayat köylerinden biri.

Bayat: Irak'ta geniş bir alana yayılmış Bayat boyuna mensup olan Türkmenler.

Begler: Kerkük'te bir mahalle.

Besim: 1902-1965 yılları arasında yaşamış Kerküklü şair Sait Besim Demirci.

Beşir: Kerkük yöresinde bulunan ve önemli Türkmen yerleşmelerinden olan kasaba. Bağdat yönetimi tarafından boşaltılarak yıktırılan kasaba halkına mensup yüze yakın genç idam edilmiş, geri kalan kasaba halkı ise başka bölgelere sürülmüştür.

Biravcı: Tuzhurmatu bölgesinde bulunan Bayat köylerinden biri.

Bulağ (Bulak): Kerkük'te bir mahalle.

Buyaha (Buyaka): Kerkük'ten geçen Hasasu kenti ikiye ayırır. Eski kısma "Buyaha", diğer kısma da "Oyaha" adı verilir.

Büyük Kar: Bir zamanlar çok miktarda kar yağdığı için, halk arasında "Büyük Kar" diye tarih olmuştur. Bunun gibi, bir tarihte de Büyük Kar'dan daha az miktarda yağdığı için, o da "Küçük Kar" diye halk takviminde yer etmiştir.

Cahit: 14 Temmuz 1959 Kerkük Katliamı'nda şehit edilen Cahit Fahrettin.

Cemal: 1968'de vefat eden Kerküklü gazeteci ve yazar.

Cevad: 1893-1959 yılları arasında yaşamış Kerküklü şair ve yazar Cevad Neciboğlu.

Cırıt Meydanı: Kerkük'te Korya çarşısında bir semtin adı. Eskiden cirit oynanan bir meydan olduğu anlaşılıyor.

Cihat: Bkz. Cihat Muhtar Fuat.

Cihat Muhtar Fuat: 14 Temmuz 1959 Kerkük Katliamı'nda, kardeşi Nihat ve kızkardeşi Emel'le birlikte şehit edilen Türkmen.

Cüttak: Bkz. Çifttak.

Çardağlı: 1. Tuzhurmatu'ya bağlı Bayat köylerinden biri. 2. Kerkük yöresinde Tazehurmatu bucağına bağlı bir Türkmen köyü.

Çay: 1. Kerkük'ten geçen Hasasu veya Hasa Çayı denilen akarsu. 2. Kerkük'te bir mahalle.

Çifttak: Kerkük'te geleneksel dokunun önemli bir öğesi olan, altı tünel gibi geçilen, tonoz örtülü sokak bölümüne tak adı verilirdi. Çifttak da Piryadı Mahallesi'nde bulunan ve iki tünelden oluşan bu yapı tipinin tek örneği idi. Üstünde evin belirli birtakım odaları olan bu tak, motorlu araçlara geçit vermediği gerekçesiyle 1958 yılında yıktırılmıştır. Halk ağzında Cüttak biçiminde söylenirdi.

Çinniçiler (Çiniciler): Topraktan imal edilerek sır çekilen kâselere çinni (çini) denilen Kerkük'te, bu esnafın bulunduğu semte de Çinniçiler adı verilmiştir.

Çuvarbağ: Kerkük'te bir mesire yerinin adı idi.

Dakuk: Kerkük'e bağlı tarihî ve önemli bir Türkmen kasabası.

Danyal Peygamber: Kerkük Kalesi'nde bulunan tarihî cami ve ziyaret makamı.

Daraman: Kerkük'e bağlı bir köy.

Daşköprü: 1954 yılında yıktırılan Hasasuyu üzerindeki tarihî Osmanlı köprüsü. Kerkük mutasarrıfı Nafiz Paşa tarafından Kerkük'te yaptırılan köprü, kentin önemli simgelerinden biri idi.

Dede neynim: Hoyrat ezgilerinde söylenen, metin dışı basma kalıp sözlerden.

Dehne: Kerkük'e bağlı Tisin Mahallesi'nde bir su arkı.

Demirbaş: Kerkük'te bir mahalle.

Dene Behlûl: Behlûl Dâne'ye nisbet edilen bir ziyaret yeri.

Duz: Bkz. Tuzhurmatu.

Efkenni: Telafer'e bağlı ünlü bir Türkmen köyü.

Ekşi Toprak: Babagurgur'da, ekşi olduğuna ve bazı hastalıkları tedavi ettiğine inanılan toprak.

Emel: Bkz. Emel Muhtar Fuat.

Emel Muhtar Fuat: 14 Temmuz 1959 Kerkük Katliamı'nda, kardeşleri Nihat ve Cihat'la birlikte şehit edilen Türkmen kızı.

Es'ad: 1900-1993 yılları arasında yaşamış Kerküklü şair Esad Naib.

Eski köprü: Bkz. Daşköprü.

Eski Tisin: Bkz. Tisin.

Fâiz: 1834-1897 yılları arasında yaşamış Kerküklü şair Şeyh Fâiz.

Fehmi: Araştırmacı ve yazar Fehmi Arap Ağa.

Feyliler: Orta ve Güney Irak'ta yaşayan Kürt kökenli Şiî bir taife.

Garîbî: 1756-1817 yılları arasında yaşamış Erbilli Türkmen şairi.

Gâvurbağı: Kerkük'te bir semt.

Gilçiler (Kilciler): Kerkük'te bir semt.

Hakî: 1859 yılında öldüğü tespit edilen Kerküklü şair.

Halis: 1797-1858 yılları arasında yaşamış Kerküklü mutasavvıf ve şair.

Halîsî: 1875-1922 yılları arasında yaşamış Kerküklü şair Şeyh Mehmet Halîsî.

Hamam: Kerkük Kalesi'nde bir mahallenin adı.

Hamid Nedim: 20. yüzyılın ilk yarısında yaşamış Kerküklü yazar.

Hamzeli: Tisin'e bitişik bir semt.

Hanekin: İran sınırına yakın önemli bir Türkmen ilçesi.

Hasa: Bkz. Hasasu.

Hasa Çayı: Bkz. Hasasu.

Hasadarlı: Tuzhurmatu bölgesinde bulunan Bayat köylerinden biri.

Hasanköy: Telafer'de bir mahalle.

Hasasu: Kerkük'ü ikiye bölen akarsu.

Hassa Nehri: Bkz. Hasasu.

Helvacılar: Kerkük'te kalenin doğusunda kalan çarşı.

Hicri: Bkz. Hicri Dede.

Hicri Dede: 1880-1952 yılları arasında yaşamış Kerküklü şair.

Horyat: Bkz. Hoyrat.

Hoyrat: Irak Türkmenleri arasında yaygın olan, değişik ve çeşitli ezgilerle okunan bir uzunhava türü.

Hurmatı: Tuzhurmatu.

İbrahim Ramazan: 14 Temmuz 1959 Kerkük Katliamı'nda şehit edilen bir Türkmen.

İhsan: Bkz. İhsan Hayrullah.

İhsan Hayrullah: 14 Temmuz 1959 Kerkük Katliamı'nda şehit edilen Türkmen lideri.

İmamabbas: Kerkük'te bir mahalle.

İmamahmet: Kerkük'te bir mahalle.

İmamkasım: Kerkük'te bir mahalle.

İskân: Kerkük'te 1960 yıllarından sonra oluşan bir mahalle.

Kâbil: 1834-1909 yılları arasında yaşamış Kerküklü şair Muhiddin Kâbil.

Kadıköy: Musul yöresinde bir Türkmen köyü.

Kale: Kerkük'ün ünlü kalesi.

Kapkıran: Kerkük'te bir mahalle.

Karaaltun: Petrol.

Karageldi: Kerkük'te yaygın bir çocuk oyunu.

Karakaç: Kerkük'te bir mahalle.

Karakoyun: Musul yöresinde bir Türkmen köyü.

Karanaz: Tuzhurmatu bölgesinde bulunan Bayat köylerinden biri.

Karateppe: Irak'ın Diyale ili sınırları içinde kalan ünlü bir Türkmen kasabası.

Karavul Murtaza Ali Dağı: Tuzhurmatu'da bir dağ.

Karavul Yokuşu: Tuzhurmatu'da bir semt.

Karayatağ: Musul yöresinde bir Türkmen köyü.

Kardaşlık: Bağdat'ta Türkmen Kardaşlık Ocağı tarafından 1961 yılından beri yayınlanan dergi.

Kasım: Bkz. Kasım Neftçi.

Kasımî: (1786- ?) yılları arasında yaşamış Kerküklü şair.

Kasım Neftçi: 14 Temmuz 1959 Kerkük Katliamı'nda şehit edilen Türkmen lideri.

Kassaphana: Kerkük'te bir mahalle.

Kemal: 14 Temmuz 1959 Kerkük Katliamı'nda şehit edilen Kemal Abdussamed.

Kesik: Kerkük hoyrat ezgilerinden biri.

Kışla: Osmanlı dönemi yapısı olan Kerkük Kışlası.

Kızlarbat: Irak'ın Diyale ili sınırları içinde kalan ünlü bir Türkmen kasabası.

Kifri: Tarihî bir Türkmen kasabası.

Korya: Kerkük'ün Eskiyakası'nın karşısındaki yaka.

Köprü: 1. Bkz. Daşköprü. 2. Bkz. Altunköprü.

Kudsî: 1889-1940 yılları arasında yaşamış gazeteci ve yazar Kudsîzâde Ahmet Medenî Efendi.

Kurutlu: Telafer'de tanınmış bir Türkmen ailesi.

Küçükbazar: Tuzhurmatu'da bir semt.

Küçük Kar: Kerkük'te bir zamanlar yağan kar üzerine tarih olmuştur. Bkz. Büyük Kar.

Küçük Zap: Dicle'ye akan ve Altunköprü'den geçen bir nehir. Aşağı Zap da denilir.

Kümbetler: Kerkük yöresinde bir Türkmen köyü idi. Yönetim tarafından yıktırılmıştır.

Lenden: Londra. İngilizce yazılışı London'dır.

Leylan: Kerkük yöresinde bir Türkmen kasabası.

Lütfi: 1880-1959 yılları arasında yaşamış Kerküklü yazar ve şair Hıdır Lütfi.

Maryüsüf: Kerkük'te bir semt. Eskiden burada bol miktarda zeytin ağaçları bulunduğu için bu semte Zeytunlu denilirdi.

Mazlum: 1922-1995 yılları arasında yaşamış Kerküklü şair Osman Mazlum.

Mehmet Avcı: 14 Temmuz 1959 Kerkük Katliamı'nda kardeşi Selahattin'le birlikte şehit edilen Türkmen.

Mendeli: İran sınırına yakın önemli bir Türkmen kasabası.

Merkez: Kerkük'te bir dönem faaliyet gösteren Türk Kültür Merkezi.

Meydan: Kerkük Kalesi'nde bir mahalle.

Molla Abdullah Tepesi: Kerkük'te bir semt.

Musalla: 1. Kerkük'te bir mahalle. 2. Kerkük'ün en büyük mezarlığı.

Muzaffer: Erbil Atabeyi Muzaffereddin Gökbörü.

Müfti: 1895-1972 yılları arasında yaşamış şair Sadullah Suphi Müfti.

Müslim: Kerkük Kalesi'nde bir mahalle. Hamam Müslim de denilir.

Nâzım: 1905-1962 yılları arasında yaşamış Kerküklü şair Nâzım Refik Koçak.

Nevres: Şair Nevres-i Kadîm (ö. 1762).

Nihat: Bkz. Nihat Muhtar Fuat.

Nihat Muhtar Fuat: 14 Temmuz 1959 Kerkük Katliamı'nda kardeşi Cihat ve kızkardeşi Emel'le birlikte şehit edilen Türkmen.

Orhan: 1905-1981 yılları arasında yaşamış Kerküklü şair Tevfik Celal Orhan.

Osman: 14 Temmuz 1959 Kerkük Katliamı'nda ilk şehit olarak düşen Osman Hıdır.

Oyaha: Kerkük'ün Eski Yakası'nın karşısındaki ikinci kısım. Bkz. Buyaha.

Oyaka: Bkz. Oyaha.

Ömer: 1888-1954 yılları arasında yaşamış Kerküklü şair Tercilli Ömer Ağa.

Piryadı: Kerkük'te bir mahalle.

Rasih: 1889-1936 yılları arasında yaşamış Kerküklü şair ve yazar Mehmet Rasih Öztürkmen.

Razzak Ağa: 19. yüzyılda yaşamış olan Erbilli şair.

Reşidiye: Musul yöresinde bir Türkmen köyü.

Rıza: 1832-1909 yılları arasında yaşamış, hicivleriyle ünlü Kerküklü şair Şeyh Rıza.

Rıza-yı Vâiz: Güçlü hitabetiyle ün yapan Molla Rıza Vâiz. İkinci Dünya Savaşı sıralarında öldüğü sanılıyor.

Sabir: 1893-1961 yılları arasında yaşamış yazar ve araştırmacı Büyük Hafız Molla Mehmet oğlu Molla Sabir.

Sadık: 1886-1967 yılları arasında yaşamış Kerküklü ünlü şair Molla Mehmed Sadık.

Sâfi: 1809-1897 yılları arasında yaşamış Kerküklü şair ve yazar Abdullah Sâfi.

Sakkahana: Kerkük'te bir mahalle.

Salah: Bkz. Selahattin Avcı.

Sapan Kavgası: Kerkük'te, eskiden yetişkin gençler arasında sapanla grupların karşılıklı birbirine taş atarak oynadıkları sert ve tehlikeli bir oyun.

Sarıkâhya: Kerkük'te bir mahalle.

Selahattin Avcı: 14 Temmuz 1959 Kerkük Katliamı'nda kardeşi Mehmet'le birlikte şehit edilen bir Türkmen.

Selamiye: Musul yöresinde ünlü bir Türkmen köyü.

Seyidkızı: Kerkük'ün Musalla Mezarlığı tarafından bir düzlük.

Sini-zarf: Kerkük'te Ramazan akşamları kahvelerde oynanan ve kalabalık seyirci toplayan geleneksel bir oyun.

Sona Gölü: Eskiden Kerkük'te ördekleriyle ünlü bir mesire yeri idi.

Suphi: Bkz. Müfti.

Şahraban: Irak'ın Diyale ili sınırları içinde kalan narıyla ünlü bir Türkmen kasabası.

Şatırlı: Bkz. Şaturlu.

Şaturlu: Kerkük'te bir mahalle.

Şeyh Rıza: Bkz. Rıza.

Şıh (Şeyh) Bahri: Kerkük'ün eskiden ünlü mesire yeri idi.

Şıhlar (Şeyhler): Tisin'de bir mahalle.

Şirehan: Musul yöresinde bir Türkmen köyü.

Şorca: Kerkük'te bir mahalle.

Şorhamam: Kerkük'ün ünlü hamamlarından biri.

Tavuğ: Bkz. Dakuk.

Tavuk: Bkz. Dakuk.

Tavuk Çayı: Dakuk'tan geçen akarsu.

Taze: Bkz. Tazehurmatı.

Tazehurmatu: Kerkük'e bağlı şirin bir Türkmen bucağı. Bağ ve bahçeleriyle ünlü olan bucak, aynı zamanda Kerkük halkının mesire yeri olarak büyük ilgi toplar.

Telafer: Musul'a bağlı en büyük Türkmen ilçesi.

Tembel Abbas: Oynadığı Tembel Abbas rolüyle ünlü olan Hüseyin Ali Demirci, halk arasında bu adla anılmıştır. 1971 yılında yönetim tarafından yapılan işkence sonucu şehit edilmiştir.

Teppe: Bkz. Molla Abdullah Tepesi.

Teze: Bkz. Tazehurmatu.

Tezehurmatı: Bkz. Tazehurmatu.

Tirkalan: Kerkük yöresinde bir Türkmen köyü.

Tisin: Eskiden köy iken, günümüzde Kerkük'ün bir mahallesi olmuştu. Köklü bir Türkmen yerleşmesi olan Tisin yönetim tarafından yıktırılmış ve halkı dağıtılmıştır.

Top ekmek: Bir çocuk oyunu.

Topkapı: Kerkük Kalesi'nin batıya bakan kapısı.

Tuz: Bak. Tuzhurmatu.

Tuzhurmatu: Eskiden Kerkük'e bağlı en büyük Türkmen ilçesi idi. Günümüzde, Bağdat yönetimi tarafından, Kerkük bölgesindeki Türkmen nüfusunu az göstermek için, eski adı Tikrit olan Selahattin iline bağlanmıştır.

Tuzu: Tuzhurmatu'yu.

Urfî: 1832-1891 yılları arasında yaşamış Kerküklü şair Mahmud Urfî.

Vâhit: Kerkük'ün ünlü ses sanatçısı Abdulvâhit Küzecioğlu (d. 1924).

Yakub Ağa: 19. yüzyılda yaşamış Erbilli şair.

Yahudiler Mahallesi: Kerkük'te bir mahalle.

Yayçı: Kerkük yöresinde bir Türkmen köyü idi. Yönetim tarafından yıktırılmıştır.

Yedikızlar: Kerkük Kalesi'nin doğuya bakan girişi.

Yengice: Tuzhurmatu yöresinde Bayat köylerinden biri.

Yengidamlar (Yenidamlar): Kerkük'te bir mahalle.

Yengi Kerkük: Kerkük'te bir mahalle.

Yengi (Yeni) Tisin: Kerkük'te bir mahalle.

Yetimi: Kerkük hoyrat ezgilerinden birinin adı.

Yirmidört Ocak: Irak'ta Türkmenlere 24 Ocak 1970 tarihinde verilen kültürel haklar.

Zab-ı Sagir: Bkz. Küçük Zap.

Zaloğlu Rüstem: Bir masal kahramanı.

Zap: Dicle'ye akan iki Zap suyu vardır: Biri Büyük veya Yukarı Zap, diğeri Küçük veya Aşağı Zap.

Zeve: Kerkük'te bir semt. Yukarı Zeve ve Aşağı Zeve diye iki bölümden oluşur.

Zeytunlu: Eskiden burada bol miktarda zeytin ağaçları bulunduğu için bölgeye bu ad verilmişti. Daha sonra imara açılan bölgede yeni yapılaşmalar meydana geldi. Şimdi daha çok Maryüsüf adıyla biliniyor.

Zindan: Kerkük Kalesi'nde bir mahalle adı.

Zindan Sokağı: Zindan Mahallesi'nde bulunan ve adını bir zamanlar zindan olarak kullanıldığı ifade edilen evden alan sokak.

Züheyir: 14 Temmuz 1959 Kerkük Katliamı'nda şehit olan bir Türkmen.